

2009 YILI ÇİNE - TEPECİK KAZISI ÇALIŞMA RAPORU ve DEĞERLENDİRME

1. GİRİŞ

2009 yılı Çine – Tepecik Arkeolojik kazı çalışmaları, höyüğün *Batı Kazı Alanında* gerçekleştirilmiştir. 2004 yılından bu yana yürütülen kazılarda, *Batı Kazı Alanında* açığa çıkartılan kültür kalıntılarının (Protohistorik ve Prehistorik) verdiği neticeler ışığında, bir çalışma programı uygulanmıştır (Resim: 1). Bu program kapsamında,

2009 yılı kazılarında çalışılan açma ve plankareler:

- I/11 I-V/f-i; seviye düzeltilmesi ve temizlik işlemleri gerçekleştirilmiştir.
- İ/11 III-VIII/e-h; seviye düzeltilmesi ve temizlik işlemleri gerçekleştirilmiştir.
- İ/12 VI-X/f-i
- J/12 I-X/f-i
- J/13 I-X/a-e
- K/12 I-X/a-i
- K/13 I-V/a-i ve VI-X/a-c

2. ARAZİDE YÜRÜTÜLEN KAZI ÇALIŞMALARI

2004 yılından buyana *Batı Kazı Alanında* gerçekleştirilen kazılarda, N.Ö. 2. Binyılına tarihlenen savunma sistemine dayalı bir yerleşim höyüğün II. kültür tabakasını temsil etmektedir. Höyüğün topografyasına uygun bir uzantı veren sur duvarı (I/12 açmasının I-X/a-e plankarelerinde; H/12 açmasının I-X/f-i ve IV-V/g-1 plankarelerinde) yaklaşık 2.17-2.20 m kalınlığında ve 0.45-0.50 m'lik bir yükseklikte korunmuştur. Sur duvarı kare planlı kule yapılarıyla destekli bir savunma yapısını vermektedir (Resim: 1). Şu ana kadar tespit edilen her iki kule, 6.50x6.50 m boyutlarında düzgün bir kare plan oluşturmuştur. Buna göre, 1. kule, İ/11; I-IX/e-i ve İ/12; III-V/a-b plankarelerinde; 2. kule ise, H/12; I-V/f-i, G/12; VI-X/h-i; G/13; VIII-X/a-e ve H/13 açmasının I-V/a-e plankarelerinde açığa çıkarılmıştır. Kule yapılarının duvar kalınlıkları, 1.30 m olup, özellikle duvar köşelerinde iri, düzensiz taşların kullanıldığı, uzun kenarlarda, sur duvar örgü tekniğinde olduğu gibi iri boyuta taşlar, iç duvar yapısında ise daha ufak boyutta taşların kullanıldığı görülmektedir. Gerek sur duvarı gerekse kule yapısı malzeme ve teknik özellikler açısından taş cinsi ve örgü tekniği ile tamamen benzer bir sistemi yansıtmaktadır. İkinci kule yapısının kuzeydoğu köşesinde, 2008 yılı kazılarında G/13 açmasının X/b, H/13 açmasının ise, I/b plankarelerinde ve 57.96-57.90 m seviyelerinde açığa çıkartılan oval bir forma sahip olan ve 0.74x0.50 m boyutlarında olan

tekne biçimli kap, 2009 yılı çalışmalarında restore edilmiş ve Aydın Arkeoloji Müzesine teslim edilmiştir (Resim: 5). Tepecik merkezinde *Batı kazı Alanında* 2004-2008 yılları arasında gerçekleşen kazılar, M.Ö. 2. Binyılı yerleşmesine belli bir yapı tekniğini ve yapı planını temsil eden savunma sisteminin varlığını ortaya koymuştur (Resim: 1). Höyüğün topografyasına uygun bir doğrultu veren sur duvarı ve iki kule yapısı, şu ana kadar çalışılan G/12-13, H/12-13, I/11-12 ve İ/11-12 açmalarında açığa çıkarılmıştır. Savunma sistemi ve höyüğün güney ve doğu yönünde genişleyen yerleşmesine ait kalıntılar, II 1a-b evrelerinin mimari kalıntılarını temsil etmektedir. Bu kültür tabakası, Miken kültürünün son evreleri ile paralel bir kronolojik gelişimi göstermiştir¹. Geç Tunç Çağı yerleşmesini temsil eden mimari kalıntılar, yangın tabakasının yayılım alanını ve boyutlarını 2009 yılı kazı çalışmalarında da ortaya koymuştur.

II 1 tabakasına ait kalıntıların güney ve doğu yönündeki uzantıları, J/12, J/13 ve K/12 açmalarında takip edilmiştir. Bu tabakaya ait 2007 yılı kazılarında açığa çıkarılmış olan İ/11 açmasında kare plan veren kule ve bu yapıyla bağlantılı sur duvarının güneybatı yönündeki uzantısı İ/11 açmasında, VIII-X/d-g plankarelerde ve 57.45-57.35 m seviyeleri arasında tespit edilmiş ve aynı zamanda savunma sistemi ile bağlantılı bir “depo odası” açığa çıkarılmıştır. Geç Tunç Çağı kültür tabakasının son evrelerine tarihlenen ve Miken kültürüne ait GH III B ve GH III C evrelerinin boya bezeli seramik stilini yansıtan buluntular, II 1a evresi kalıntıları ile bir arada ele geçmiş ve aynı zamanda mimari kalıntıların tarihlendirilmesine de ışık tutmuştur. 2008 yılı kazılarında, söz konusu “depo odasının” üst evresine ait döşemenin güney uzantısı açığa çıkarılmıştır. Buna göre, döşeme II 1 kültür tabakasının üst/geç safhası, “depo odası” ise II 1’in alt evresine ait stratigrafik bir ayrımı vermiştir. Bu stratigrafik ayrımında, yerli seramik grupları arasında ele geçen Miken boya bezeli kap parçalarının, İ/11 ve J/11 açmalarında bulunan GH III B ve GH III C evrelerinin boya bezeme stilini yansıttığı ve böylece paralel bir kronolojiyi verdiği anlaşılmıştır.

II 1 tabakasına ait kalıntıların doğu, güney ve güneydoğu yönündeki uzantısı, J/12 ve K/12 açmalarında 2009 yılı kazılarında genişleyerek takip edilmiştir. J/12 açmasında, V-X/g-i ve K/12 açmasının ise, I-X/g-i plankarelerinde kuzey-güney doğrultusunda bir yapı açığa çıkarılmıştır. Dikdörtgen plan veren bu yapının V/h-i plankarelerinde ve yaklaşık 58.21-58.16 m kodları arasında tespit edilen kuzey duvar uzantısı ile batı duvarının yine J/12 açmasının V-VIII/h plankarelerine giren duvarı, 2008 yılı kazılarında açılmış ve yaklaşık 3.50 m’lik bir kare plan veren yapı kalıntısı belirlenmiştir. 2009 yılı kazılarında J/12 açmasını

¹) Bkz. Günel, S. “Çine-Tepecik Höyük 2006 Yılı Kazıları” 29. KST.1. Ankara 2008: s.75 v.d. ; . Günel, S. “Çine-Tepecik 2007 Yılı Kazıları” 30. KST.1. Ankara 2009: s. 227 v.d.

güney yönünde genişleterek ve ayrıca K/12 açmasında kazıların başlatılmasıyla, söz konusu yapının tahmin edilenden çok daha büyük boyutlara sahip olduğu anlaşılmıştır. Her iki açmada yürütülen kazılarda 58.20-57.90 m kodlarını veren seviyelerde yapının genel planı belirlenebilmiştir. Yapıya ait mevcut mimari kalıntılar, dikdörtgen planlı yapının kuzey-güney yönünde 16 m'lik bir uzantıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yapıya ait doğu duvar, ne yazık ki sadece döküntü nitelik taşıyan duvar uzantıları dışında herhangi bir kalıntı vermemiştir. Buna göre, söz konusu yapı, 3.50 m genişliğinde ve 16 m'den daha fazla bir uzunluğa sahiptir. Yapıya ait batı duvarın henüz kazılmamış olan L/12 açmasında devam ettiği anlaşılmaktadır. 2008 yılında kısmen açılan bu yapının içinde, J/12 açmasının V-VIII/h-1 plankarelerinde olmak üzere bir arada ve üst üste kırık durumda pithos ve kap parçaları ele geçmiştir. Pithos ve kap parçalarına özellikle yapının batı duvarına yakın alanda *in situ* durumda rastlanmıştır. 2009 yılı kazılarında, yapının güney ve güneybatı yönünde genişleyen alanlarında, J/12 açmasının VI-X/h-i ve K/12 açmasının ise, I-V/f-i plankarelerinde yapının işlevine ışık tutan buluntular ele geçmiştir. Yapı içinde ve aynı zamanda batı duvarın uzantısında ve dışında olmak üzere pithos parçaları ve kap parçaları *in situ* durumda ele geçmiştir. Pithos ve kapların yapının tahribatı sırasında güneybatı yönünde sürüklendiğine işaret eden bir görünüm açıkça görülmektedir. Batı duvarın yıkılmasına bağlı olarak depo amaçlı kullanım gördüğü anlaşılan iri pithoslar ve kaplar güney ve güneybatı yönünde sürüklenmiş ve yıkımla birlikte iç içe, üst üste bir şekilde kırılarak olduğu yerde tahrip olmuştur. Bu yapının depo amaçlı kullanım gördüğüne işaret eden en önemli bulgular tabanda ele geçen bu kap parçalarıdır. Gerek yapı içinde ve dışındaki pithosların buluntu durumları gerekse aralarında rastlanan ve farklı formlara sahip kaplar, bu yapının işlevsel tanımına ve 'magazin' olarak tanımlanmasına ışık tutmuştur. Magazin olarak tanımlanan yapı tabanında *in situ* ele geçen pithos parçalarının yanı sıra, yine yapı içinde K/12 açmasının IV-V/h-1 plankarelerde ve 58.21 m (üstte ağız kenarı seviyesi)-57.69 m (dip seviyesi) seviyelerinde korunmuş durumda ele geçen pithosdur. Bu pithos dik durumda ve ağız kenarında yassı ve düzgün bir taş levha kapatılış olarak açığa çıkarılmıştır. Söz konusu bu pithos, yapıda diğer pithoslara ait diplerle benzer doğrultuda ve J/12 açmasının VI-VII/g-h plankarelerinde tespit edilmiştir. Pithosların buluntu durumları daha çok magazin yapısının batısında ve aynı zamanda sıra halinde yerleştirilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Yapıda yoğun bir buluntu grubunu oluşturan pithosların yanı sıra kap parçalarının buluntu durumları da benzer bir görünümü vermektedir. Yapı içinde kap parçaları arasında yerli seramiğin yanı sıra Miken boya bezeli kaplar hiç şüphesiz magazin yapısının gerek tarihlendirilmesinde gerekse işlevsel tanımında önemli bir rol oynamıştır. Miken kap parçaları özellikle J/12 açmasında VII-X/g-i

ve K/12 açmasında ise, I-V/g-i plankarelerde daha yoğun bir grupla dikkati çekmektedir (Resim: 10). Miken kap parçalarının bir kısmı 2009 yılı kazı çalışmaları sırasında restore edilmiştir. Miken kapları arasında kylix ve krater parçaları, ayrı bir önem taşımaktadır. Üzerinde 'pictorial stil' seramik grubuna ait örneklerin yer aldığı kraterler, Tepecik II 1 kültür tabakasına ait yerleşmenin önemini daha da artırmaktadır. Miken seramik gelişiminde Geç Hellas III B/C evrelerinin özelliklerini yansıtan bu kraterler figüratif betimlemeleriyle doğrudan Kıta Yunanistan'da bulunan Miken kültürüyle bağlantıları ortaya koymaktadır. Ayrıca bu kaplar malzeme ve teknik özelliklerin yanı sıra oldukça büyük boyutlarda olmaları açısından yerli seramik üretiminin varlığına da işaret etmektedir.

2009 yılı kazı çalışmalarının önemli bir bölümü kapsayan bu yapının gerek boyutları ve gerekse yapı içindeki buluntuları açısından magazin olarak tanımlanmasında etken olmuştur (Resim: 1). 2010 yılı kazı programında, bu magazin yapısının güneyi güneybatı ve güneydoğu yönünde genişleyerek tamamen açılması ve yapı planının elde edilmesi amaçlanmıştır. Magazin yapısının batı ve güneybatısında K/12 açmasının I-X/a-i plankarelerinde yürütülen kazılar bu yapıyla benzer II 1 kültür tabakasının kalıntılarını vermiştir. Açmanın IV-VII/a-f plankarelerinde ve 58.20-57.60 m seviyelerinde taş platform açığa çıkarılmıştır (Resim: 1-3). Bu taş platform, K/12 açmasının VII/a-f plankarelerinde ve 58.05-57.99 m seviyelerinde doğu-batı doğrultusunda olmak üzere çok düzgün bir uzantı vermeyen taşlarla sınırlanmıştır. Bu taş sınırın kuzeyi ise, daha ufak boyutlardaki taşlarla bir platform oluşturmaktadır. Ancak açmanın V-VI/b-f plankarelerinde bu platform kalıntısı, belli-belirgin bir görünüm veren yuvarlak / oval forma yakın boşluklar yapmaktadır. Daha çok ufak boyutlu odacıklar, bir başka deyişle gözler olarak tanımlanabilecek bu ufak alanların olasılıkla işlik olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca taş platform üzerinde tespit edilen bu yapılaşma yukarıda sözü edilen magazin yapısıyla benzer evrelerin seramik buluntularını vermiştir. II 1 kültür tabakasının önemli bir seramik grubunu oluşturan Miken seramiği, bu taş platformun açığa çıkarılması sırasında da ele geçmiştir. Bu platform yapısı ve platformla bağlantılı görülen yapılaşmanın batı ve güney alanlarında K/11 ve L/12 açmalarında olmak üzere, 2010 yılı kazılarında genişlemek suretiyle ortaya konulabilecek ve daha ayrıntılı bir tanımlama yapma olanağı bulunabilecektir. K/12 açmasının II 1 kültür tabakasından daha erkene uzanan kalıntılar, K/12 açmasının I-V/a-i plankarelerinde devam eden derinleşme çalışmalarında tespit edilmiştir. II 2 kültür tabakasının varlığını ortaya koyan ve Orta Tunç Çağı başına uzanan kültür kalıntıları, *in situ* durumda kap, ağırlık ve metal buluntularıyla dikkati çekmektedir. Bu seviyelerde, daha çok günlük kullanıma ait çömlekler,

içinde hayvan kemiğinin ele geçtiği iri boyutta geniş ve yayvan çömlek tipi kaplar, II 2 kültür tabakasına ait yerleşimle ilgili kalıntılar arasında yer alır.

2009 yılı kazılarında, J/13 ve K/13 açmalarında gerçekleşen kazılar ne yazık ki oldukça fazla tahrip edilmiş kalıntıların tespit edildiği II 1 tabakasına ait buluntular da ortaya koymuştur. Bu alan, aynı zamanda M.Ö. 2 Binyılı yerleşmesinin doğu yönünde olmak üzere höyüğün yüksek seviyeyi verdiği yöne uzanmaktadır. Ancak höyükte yer yer açmalarda rastlanan ve daha çok Çine çayının taşmasıyla bağlantısın kurulduğu tahribatlar, höyükte en yaygın doğu yönde yükseldikçe üst seviyelerde rastlanmaktadır. Söz konusu bu tahribat 2009 yılı kazılarında, özellikle J/13 ve K/13 açmalarında en yoğun boyutuyla gözlenmiştir. Bu alanda, II 1 tabakasına ait kalıntıların geldiği seviyelerde, sert, kırmızı renkte çay taşlarının oluşturduğu tabakaya rastlanmıştır. Bu oluşumun II 1 tabakasına ait magazin yapısının doğu duvarındaki tahribatta da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ancak höyükte güney yönünde ve seviye olarak daha alt seviyelerde ve yamaç kesiminde yine bu sert tabaka oluşumuna rastlanmaktadır. K/13 açmasının VI-X/a-c plankarelerde ve 57.97-57.73 m seviyelerinde kısmen korunmuş pithos ve iki bireye ait iskelete rastlanmıştır. VIII/b-c plankarelerde sadece dip ve gövdesinin çok az bir kısmı korunmuş durumda ele geçen doğu-batı yönündeki pithos parçası içindeki toprağın temizlenmesi sırasında iskelete ait kemiklere rastlanmıştır (Resim: 4a-b). Bu pithosun hemen güneyinde, IX/b'de ise, çok az kısmı korunmuş iki bireye ait iskelet tespit edilmiştir (Resim: 4a). Bireylerden birinin sadece kafatası, diğerinin ise, kuzey-güney yönünde uzanmış durumda açılan kafatası ve üst gövdeye ait kemik kalıntıları saptanmıştır. Diğerine göre daha iyi durumda ele geçen iskeletin üst seviyesinde ve aynı zamanda kafatasının arkasında taşlar açığa çıkarılmıştır. Bu taşların mezar yapısıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. 2010 yılında K/13 açmasının henüz çalışılmamış olan güney ve doğusunda genişleyerek söz konusu iskeletlerle ilgili daha yarıntılı bir tanımlama yapma olanağı sağlanacaktır.

Geç Tunç Çağından, II 1 daha erkene uzanan kalıntılar J/12 ve K/12 açmalarında tespit edilen magazin yapısının alt seviyelerinde de tespit edilmiştir. Magazin yapısının kalıntıları altında, yaklaşık 57.71-57.68 m seviyelerinde seramiğin malzeme ve teknik açıdan değiştiği derinliklerde farklı bir kültür tabakasına ulaşıldığı anlaşılmıştır. K/12 açmasının VII-IX/ı-i plankarelerinde açığa çıkarılan kuzeybatı-güneydoğu doğrultusu veren duvar kalıntısının yaklaşık 2.50 m'lik bir uzantısını açılmış olup güneydoğu yönünde K/13 açmasının henüz derinleşilmemiş alanına uzandığı tespit edilmiştir. Duvar, yaklaşık 0.30-0.40 m kalınlığına sahip çift taş sırası yer yer ise daha iri boyutta olmak üzere tek taş sırasından

oluşan duvar örgü tekniğini yansıtmaktadır. Bu taş duvar kalıntısıyla benzer seviyelerde ve duvarın hemen batısında ve kuzeyinde ele geçen kerpiç döküntü ve kap parçaları, II 2 yapı katının seramik buluntularını vermiştir.

2009 yılı kazılarında, daha önceki senelerde çalışılmış olan İ/12 açmasında II 2 kültür tabakasına ait mimari kalıntıların kuzey yönündeki uzantıları derinleşme çalışmaları kapsamında takip edilmiştir. İ/12 açmasının V-IX/a-c plankarelerinde Orta Tunç Çağı'na ait duvar uzantılarının kuzeyinde IV-V/a-c plankarelerde ve 57.00-56.94 m seviyelerinde, kuzey-güney doğrultusundaki duvar kalıntısının IV-V/b-c plankarelerinde taşlar açığa çıkarılmıştır. Ayrıca VI-VII/a-b plankarelerde duvara ait korunan alt sıra taş örgüsü de derinleşme çalışmaları neticesinde açılmış ve 0.40-0.50 m'ye ulaşan duvar yüksekliği tespit edilmiştir. Bu mimari kalıntıların doğusunda, İ/12 açmasının II 1 kültür tabakasına ait daha önceki senelerde açığa çıkarılmış olan VII-VIII/c-d plankarelere ait doğu-batı doğrultusundaki taş duvar uzantısının 2009 yılı kazılarında doğu yönünde gerçekleşen genişleme çalışmalarıyla kerpiç dolgu ile bağlantılı bir uzantıya rastlanmıştır. Kerpiç dolgu, söz konusu duvar kalıntılarının güneyinde, VII-VIII/d-e plankarelerde devam etmekte ve 'L' harfi biçimini oluşturarak VI-VII/d-e plankarelerde kuzeye doğru yönelmektedir. Bu kerpiç dolgunun II 1 tabakasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

3. DEĞERLENDİRME

2009 yılı kazılarında elde edilen neticeler; Tepecik'te daha önceki senelerde kare planlı kule yapısıyla destekli sur duvarının iç kısmında yerleşmeye ait II 1-2 kültür tabakalarının kalıntıları tespit edilmiştir (Çizim: 2). Yerleşmeye ait kalıntıları, M.Ö. 2. Binyılına tarihlenen savunma sistemine dayalı bir yerleşim modelini ortaya koymaktadır. M.Ö. 2. Binyılına ait yerleşmenin en geç evresi / sürecini II 1 kültür tabakası temsil etmekte ve Geç Tunç Çağının son evrelerine uzanmaktadır. Özellikle seramik buluntuları arasında Miken seramiği, Geç Hellas III B ve C evrelerinin seramik geleneğini yansıtmaktadır. Ayrıca yine II 1 kültür tabakasının depo amaçlı yapı kalıntısının yanı sıra 2009 yılı kazılarında önemli bir bölümü açılan ve magazin olarak tanımlanan yapı, Geç Tunç Çağı'nın son evrelerine ait olduğunu destekleyen buluntuları ile dikkati çekmektedir. Öte yandan gerek 2009 yılı kazılarında gerekse magazin içinden, 2008 yılında ise magazin batısından ele geçen mühür baskıları, Hitit İmparatorluk dönemine ait olup, II 1 tabakasının kronolojisini desteklemektedir. 2009 yılına ait en önemli netice, hiç şüphesiz sadece Tepecik merkezi için değil tüm Batı Anadolu'nun tarihi coğrafyasına ışık tutan mühür baskısıdır. Ayrıca 2009 yılı kazılarında diğer yıllarda olduğu gibi zengin bir buluntu grubunu oluşturan Miken boya bezeli

kap parçaları, bölgenin Ege dünyasıyla bağlantılarının oldukça sıkı olduğunu kanıtlamaktadır. Höyükte Miken seramiğinin ele geçmesi ve ayrıca aralarında figüratif tasvirlerin de işlendiği oldukça iri boyuttaki kraterlerin de yerli üretim olması, Tepecik merkezinin basit bir yerleşmeden çok kent özelliği taşıyan bir merkez olarak nitelendirilmesini güçlendirmiştir. Tepecik bir taraftan Hitit metinlerinde geçen Arzawa ülkesinde Mira topraklarının yayılım alanına ışık tutacak tarihi coğrafya ile ilgili bilgilerin tanımlanmasına yeni bilgiler eklemekte, diğer taraftan ise, Ege dünyasıyla kültürel bağlantıları ortaya koyan bir merkez konumunda olduğunu kanıtlamaktadır. Burada sözü edilen bu neticeler, Çine-Tepecik yerleşmesinin Batı Anadolu'da güçlü bir merkez konumunda olduğu ve bölge arkeolojisine sağladığı katkılarıyla dikkatleri üzerinde toplayan bir merkez özelliğini almıştır.